

Kratka predstavitev projekta BrezDOMstvo v Sloveniji: Obseg, značilnosti in Stališča (DOM_SOS)

V večini evropskih držav število brezdomcev narašča. Hkrati tako na ravni EU kot na nacionalnih ravneh narašča pozornost, namenjena problematiki brezdomstva. Leta 2014, na primer, sta tako Evropski parlament kot Odbor regij EU pozvala k pripravi Evropske strategije o brezdomstvu, leta 2021 pa je bila ustanovljena **Evropska Platforma boja proti brezdomstvu**. Na nacionalni ravni je več držav sprejelo strategije za zmanjševanje brezdomstva ali pa so celo vključile še bolj ambiciozen cilj brezdomstvu narediti konec (glej Gosme in Anderson, 2015; O'Sullivan, 2016). Slovenija ne sledi v celoti tem trendom, saj zaostaja pri razvoju politik o brezdomstvu in hkrati je zanj značilno izrazito pomanjkanje raziskav tega področja. Raziskave, ki omogočajo spremljanje obsega, značilnosti in trendov v brezdomstvu, so pomembne za razumevanje in celostno naslavljanje problematike.

Projekt DOM_SOS naslavlja pomanjkanje podatkov o brezdomstvu v Sloveniji, kjer poudarja potrebo po zbiranju podatkov na nacionalni ravni, in poglobljenem razumevanju pojava na podlagi kompleksne opredelitve brezdomstva. Cilj projekta je proučiti izbrane možnosti spremljanja obsega problematike brezdomstva v Sloveniji, in sicer na podlagi obstoječih baz podatkov ter anketnih virov. **Raziskovanje temelji na široki definiciji brezdomstva**, ki jo je povzela tudi Evropska komisija, in sicer definiciji Brezdomstva in stanovanjske izključenosti (**ETHOS – European Typology of Homelessness and Housing Exclusion**) združenja FEANTSA, in nadaljnjem razvoju te opredelitve kot je t.i. ETHOS Light, ki vključuje osebe brez strehe nad glavo ('na ulici'), v zasilnih nastanitvah, osebe, ki živijo v nastanitvah za brezdomce, tiste, ki zaradi pomanjkanja nastanitve živijo v nekonvencionalnih bivališčih ter osebe, ki začasno živijo v običajnem bivališču pri družini in prijateljih (zaradi pomanjkanja bivališča).

V projektu tako analiziramo že obstoječe zbirke podatkov, in sicer: zbirko podatkov socialnovarstvenih programov, ki jih sofinancira Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti (v nadaljevanju: MDDSZ); b) zbirko podatkov iz evalvacij javnih socialnovarstvenih programov, ki jih sofinancira MDDSZ in c) zbirko podatkov iz informacijskega sistema centrov za socialno delo (v nadaljevanju: ISCS). Gre za zbirke podatkov, ki med drugim zajemajo informacije o številu nekaterih kategorij brezdomnih oseb, hkrati pa nudijo tudi druge dragocene informacije (npr. o demografski strukturi in o trenutni življenjski situaciji) o tej skupini prebivalstva. Te so pogosto bogat vir podatkov, vendar se ne uporabljajo in analizirajo sistematično ter namensko, zato njihov potencial pogosto ostaja neizkoriščen. Prednost uporabe že obstoječih baz podatkov je zlasti v tem, da gre za organizacijsko in finančno najmanj zahteven način pridobivanja podatkov.

V raziskavi smo omenjene obstoječe administrativne zbirke podatkov primerjali in vrednotili z vidika kakovosti, pri čemer se je izkazalo, da **le te predstavljajo velik potencial za merjenje obsega in strukture brezdomnih pri nas**. Z vidika potenciala sta zlasti pomembni zbirka podatkov iz evalvacij javnih socialnovarstvenih programov, ki jih sofinancira MDDSZ in zbirka podatkov iz informacijskega sistema centrov za socialno delo. Gre za individualizirani zbirki podatkov, ki omogočata preštevanje brezdomnih in stanovanjsko izključenih (čeprav zbirka podatkov iz evalvacij javnih socialnovarstvenih programov zagotavlja le podatke o obsegu in strukturi brezdomnih, ne pa tudi stanovanjsko izključenih), ki se po pomoč obračajo na izvajalce socialnovarstvenih programov za brezdomce in/ali na centre za socialno delo. Možno pa je oziroma bi bilo (kar velja za zbirko podatkov iz ISCS) pridobiti tudi informacije o strukturi te populacije.

Trenutno sicer zbirki podatkov pestijo številne pomanjkljivosti, vendar bi z nekaterimi izboljšavami in nadgradnjami lahko bistveno izboljšali njuno kakovost in uporabnost za raziskovalce in odločevalce.

Nadalje je bila v okviru projekta izvedena **prva nacionalna raziskava brezdomstva**. Raziskava je bila eden od modulov, vključenih v enotni SJM vprašalnik Slovensko javno mnenje 2022/1 z končnim vzorcem 1001 anketirancev, reprezentativnim za celotno populacijo Slovenije. V anketi smo vključili vprašanja o pretekli izkušnji brezdomstva in drugih oblik stanovanjske izključenosti, in sicer: izkušnja deložacije, izkušnja skritega brezdomstva, tj. bivanje pri prijateljih in sorodnikih ko zaradi finančne stiske niso imeli druge izbire, bivanje v zavetiščih, prostorih, ki niso namenjeni za bivanje ali na ulici. Če pogledamo delež ljudi, ki je doživel vsaj eno težavo v svojem življenju, ki v ETHOS kategorizaciji spadajo v posamezne kategorije brezdomstva in stanovanjske izključenosti, je bilo v populaciji takšnih oseb, ki so imeli osebno izkušnjo 6,5% v celotni populaciji, dodatno pa je 3,9% anketiranci poročalo, da je imel vsaj še eden družinski član to izkušnjo. Nadalje smo preverili tudi, koliko je to izkušnjo imelo v obdobju do 5 let. Če pogledamo vse stanovanjske težave skupaj, je imelo **eno izmed stanovanjskih težav (ali deložacijo ali skrito brezdomstvo ali brezdomstvo) v obdobju do 5 let 1% anketirancev, ter dodatno je še 0,7% poročalo, da so to izkušnjo imeli tudi njihovi družinski člani (vsaj eden ali več)**.

Drugi del projekta se osredotoča na stališča ljudi ter strategije naslavljanja in pomoči brezdomcem. Tu skušamo razumeti stališča ljudi do te ranljive skupine in vloge stanovanjske politike ter drugih ukrepov namenjenih tej ranljivi skupini znotraj sistema države blaginje. Kot opozarjajo raziskovalci lahko namreč v evropskih državah blaginje opazimo krhanje tradicionalne solidarnosti in države so pogosto prisiljene krčiti in privatizirati posamezne dele sistemov države blaginje. Razvoj novih socialnih tveganj pa je vodil tudi v oblikovanje novih interesnih skupin v povezavi s programi države blaginje (Esping-Andersen 1999; Taylor-Gooby 2004). Z anketno raziskavo smo preverjali kako v Sloveniji ocenjujejo odgovornost države pri pomoči brezdomcem. Pogledi ljudi kažejo na precejšnjo vlogo, ki naj bi jo imela država pri naslavljanju potreb brezdomcev - **tako v primeru kratkotrajne kot tudi dolgotrajne nastanitve brezdomcev je videna ključna odgovornost države** (52% za kratkotrajno in 72% za dolgotrajno namestitvev), medtem ko se na drugo mesto uvršča odgovornost občin (32% za kratkotrajno namestitvev ter 14% za dolgotrajno namestitvev). Poglede ljudi na brezdomstvo smo nadalje proučili tudi v okviru fokusnih skupin, kjer smo udeležence povprašali o upravičenosti brezdomcev do pomoči države blaginje. Rezultati pokažejo na pomemben pomislek ljudi pri pomoči brezdomcem v Sloveniji na podlagi kriterija recipročnosti v ekonomskem kontekstu, saj tovrstna pomoč zahteva preveč truda in sredstev ter bi trajalo predolgo, da bi brezdomci to pomoč družbi lahko vrnil. Udeleženci fokusnih skupin so izpostavili tudi kriterij kontrole v povezavi z odnosom brezdomcev, t. j. da so brezdomci največkrat sami odgovorni za svoje stanje, saj ne želijo delati in ne želijo pomoči oz. aktivno izboljšati svoje življenje. Velik poudarek je bil tako na lastni vlogi in aktivnosti brezdomcev. To kaže na pomanjkanje prepoznavanja strukturnih razlogov za brezdomstvo, ki so vezani na delovanje stanovanjskega trga v Sloveniji, ter pomemben poudarek, ki se daje lastni odgovornosti za izboljšanje položaja.

Vodja projekta: izr. prof. dr. Maša Filipovič Hrast, FDV

Članice projektne skupine: mag. Simona Smolej Jež (IRSSV), dr. Tamara Narat, (IRSSV), dr. Tatjana Rakar (FDV), dr. Valentina Hlebec (FDV), Miriam Hurtado Monarres (FDV),